

њемачке групе у садањем рату. Да је и хтјела, није могла јер је народно мишљење у Италији отворено и одлучно против Аустрије. Тај општи осјећај није тајна ни за кога, исто је тако жив у редовима војске.

Али, ако разумијемо зашто није пошла уз Аустрију, мање разумијемо, зашто се већ није одлучила да ступи против ње, јер сад Аустрија зна боље него икад, да јој је Италија непријатељ!

Борба против милитаризма

— „Биржевија Вједомости“ —

У току од преко четрдесет година, што прође од Бизмаркова оснивања њемачке царевине с помоћу „гвожђа и крви“, сва Европа била је у загушљивој и напрегнутој атмосфери наоружавања мира. Без обзира на то што је оснивач уједињене Њемачке свечано објавио, да је Њемачка у поменутом времену „засићена“, ипак слом Француске и тежња Њемачке за европском хегемонијом створише међу европским државама ситуацију узајамног неповјерења и сталне сумње. Велике силе непрестано у међусобном супарништву радише на што јачем наоружању својих армија. Свугдје се уводило обавезно војно служење, стварале су се армије од милиона, подизале грандиозне флоте. На велике силе угледаше се и државе другог реда, те цио свијет спопаде грозница наоружавања. Војни буџети почеше расти невјероватном брзином, трошећи производну народну снагу и не дајући могућности да се задовоље и народне културне потребе.

Овакво стање, без икакве сумње, није се могло продужити. Свугдје се почеше дизати гласови и жеље да се војни расходи почну смањивати.

Иницијатива у овом племенитом послу била је допала Императору Николи II.

12. августа 1898. год. руски министар иностраних дјела гроф Муравјов обратио се осталим државама циркуларом, у коме бјеше дирљив позив да сви приступе узајамном разоружању. Али позив Русије бјеше хладно примљен. Ни једна држава не изађе отворено у сусрет позиву, а нарочито је била силна нота скептицизма која се осјећала у држању главног ослонаца милитаризма — Њемачке. Због тога се и конференција у Хагу (1899. год.) морала одрећи остваривања примамљиве утопије, те јој се рад, у суштини, свео на увођење система сталног мира, већ на прописе о што хуманијем начину ратовања. У основном питању конференција није ни пошла од општих жеља, а једини озбиљни корак у томе правцу била је конференција о изборном суду за рјешавање међународних неспоразума.

Тај више него скромни резултат прве конференције бјеше изазвао силно разочарење у европском јавном мњењу. Због тога и сазив друге конференције у Хагу (1907. г.) не обрати на себе скоро никакву пажњу, те је она морала радити своје послове уз потпуну равнодушност мњења.

Али ми смо далеко и од помисли на тврђење, да је њен рад био савним некористан. Она је била, на примјер, утврдила читав низ важних конвенција о начинима вођења рата али се у питању о миру није помакла ни за корак унапријед. Био је, истина, и један приједлог, да се утврди обавеза обраћања изборном суду у понеким случајима и сукобима између држава, а поред тога

да се за те случајеве изабере и међународни врховни суд. Да је нешто овај приједлог доиста био примљен и остварен, проблем мира био би ријешен, а питање о разоружавању било би природна и неизбежна посљедица његова. Али приједлог о стварању обавезног међународног арбитражног суда наишао је на најодлучнији отпор Њемачке и Аустро-Угарске, које добише помоћ и од неких других држава, те је резултат друге конференције изгледао безначајнији од резултата прве.

При своме разласку, друга конференција изјавила је своју жељу да се поново састане 1915 године. Али већ 1908 год. било је јасно да су узалудни сви снови о разоружању, и да система наоружавања мора у најближој будућности довести до општег европског рата. Агресивно изазивачко држање Њемачке показивало је, да је једино у њему главна опасност за европски мир, а што је постало традиција њемачких дипломата, још од времена Бизмаркова. Било је јасно да се о законитим интересима разних европских држава не може говорити све дотле догод се не сломије „гвожђем окована њемачка песница“.

Данашњи рат, непознат у историји свијета по својим циновским размјерама, само је природна посљедица међународне ситуације. Силе Тројног Споразума имају сада пред собом један једини и огроман задатак — да сруше оружану снагу њемачке царевине. Тек тада, када буде разорено то гнијездо милитаризма, моћи ће се поново размишљати о питању разоружавања.

Сада остаје још само једно: жеља да то буде бан 1915 године у Јулијској години која је означена за сазив треће конференције мира у Хагу.

ТЕЛЕГРАМИ

Бордо, 21. октобра. Председник француске републике Поенкаре, праћен од министра војнога Миљерана, отпутовао је на бојно поље.

Ваљево, 23. окт. Двадесет првог у току дана на фронту Лозница — Шабац наши предњи дијелови сукобили су се са непријатељевим предњим дијеловима. У току ноћи између 21. и 22. окт. непријатељ је покушао напад на наше положаје јужно и источно од Шапца, али је с великим губитцима одбијен. На осталим фронтима није се десило ништа значајније.

Петроград, 22. октобра. Московљани су телеграфисали Цару да су узнемирани гласовима о жељи непријатеља да преговара о миру. Московски трговци као и цио руски народ желе, да овај рат, макар се употребила и посљедња државна снага, буде доведен до краја. Биће могућно отпочети преговоре само онда, када се руска побједоносна војска буде налазила у срцу непријатељске Њемачке. Врховни Командант Велики Кијаз Николајевић одговорио је на позив московских трговаца, изјавивши да дубоко вјерује, да ће Божјом помоћи непријатељ Цара, Отаџбине и цијелог Словенства бити потпуно уништен.

Париз, 22. окт. Службени коминике од 21. окт. гласи: Ситуација на лијевом крилу на сјеверу није се измијенила. Нијемци на лијевој обали Изера имају сада само један мостобран. На пола пута између Димида и Њупора они су напустили не само рањенике и заробљенике, већ и многобројни ратни

материјал, као и топове, који су се заглибили у блату. Између Димида и Лиса акција се продужује наизмјенично са наступањем и повлачењем. Укупно узевши, савезничке трупе осјетно су напредовале. Између Лиса и Араса било је топовске ватре и појединачне акције. У центруму њемачки напад, који се развио на десној обали Ена, није се јуче продужио. Контра напади наших трупа повратили су нам један дио изгубљеног терена. Јака топовска ватра и њемачки напади на висове Шмен де Дам око Ремса одбијени су.

Петроград, 23. окт. Нијемци су имали на фронту источне Пруске веома знатне губитке. Од извјесних чета остало је само по осамдесет људи. Ноћу 22. окт. код Млаве један одред од 40 козачких стријелца напао је изненада један непријатељски одред. Том приликом је погинуло 40 непријатељских војника а један официр и 12 војника је заробљено. Козачки одред имао је само два погинула и три рањена. Аустријски дезертери, чији број непрестано расте, тврде да постоји неслога између њемачких и аустријских трупа, и причају да су њемачки губитци огромни.

Ниш, 23. октобра. У нашем извјештају говори се о турским и бугарским комитским четама које су се биле појавиле око Дојрана. Поменили смо, да ћемо објавити понека документа из којих ће се јасно видјети, да су турски консул у Скопљу и високе личности из Турске и Бугарске били у тијесној вези са тим четама. За сада објављујемо у српском пријеводу одломке из ова два документа: извод из писма Садулах беја турском консулу у Скопљу преко отоманског посланства у Нишу: „Драги Садулах, пошто сам ти доведе писао, одем да се видим и нађем са Суад бејом. Објаснио сам му ствар, и он ми рече: ми од Садулах беја очекујемо важне вјести о тамошњем стању. С обзиром на деликатност времена, није довољно само објављивати кинденарских послова у консулату и поплава око пасоша. То се само по себи разумије, ми смо њега на тако важно мјесто и положај поставили, вјерујући да ће нам он на њему важне услуге учинити. Не треба се устручавати ни од чега, не треба узимати у обзир протесте мјесних власти, чак ако се потреба укаже треба да учини и пожртвовања, која би изазвала његов премјештај. Ми ћемо га ипак цијенити и на друго мјесто премјестити. На тај начин он неће ништа изгубити“. Овјерава 18. октобра 1914. Скопље — шеф цензуре А. Шушкаловић. Извод из писма Његовој Екселенцији Исмаилу Абдулаху, управнику јавне безбједности у Цариграду. Дојран, српско земљиште. 18. сеп. Поштовани Исмаил-беже! И ако смо већ од мјесец дана на овамо дошли у дојранску казу ради извођења аутономне Маџедоније, нијесмо до сада објављивали, па ма то било у виду каквог извода мишљења, ни од војске ни од централног комитета. Није нам одговорено од стране централног комитета на писмо, које смо послали: према томе у положају, у коме се ми сада налазимо, изгледа лутамо по мраку. У селима, која припадају српској држави, а која се налазе у дојранском реону, извршена је потпуна организација. Народна снага има 900 оружаних Муслимана и 1500 немуслимана, што свега чини 2400 душа. Кад смо први пут дошли овдје, нама је централни комитет казао, да ће наша војска најдаље у року од двадесет дана, објављујући рат Грчкој и Србији, ослободити ове крајеве;

међутим, дани прође, сељаци се оправдано питају, зашто се то одуговлачи. Велика одговорност припада нама и вама, који узалуд лијемо крв хиљада наших људи. Не знамо политичко држање бугарске владе, али она ћути и њено ћутање изазива тешко размишљање. Оно што је чудновато и што нас највише чуди, јесте повратак оних који су требали ићи ради револуционарног рада у битолски реон. Може се сматрати, да ово чине од страха, али вјероватно да је ту и политика умјешана. Ову ситуацију лично објасните Талат беју. У име овдашњих муслимана ми вас молимо да нам категорично јавите, колико још треба да чекамо па да ово народу кажемо и општу забуну утишамо, јер као што сам прије казао, ако изгубимо народно повјерење, боље да се вратимо у Цариград. Револуција и рат оружјем бивају сјутра кад извршимо устанак и загоримо грчкој војсци. Како ћемо повести народ против митраљеза и брзометних топова? Можемо ли моткама учинити то?! Због тога треба учинити одлучне кораке код бугарске владе. Молим вас, обратите на то пажњу Талат-беју. Кап. Јаја сад је у ђевђелиском реону. Ту се и креће. У свим осталим дијеловима Маџедоније они немају готово никакву народну снагу. Молим вас да ми што прије пошљете одговор. Нека нам Бог помогне у овом народном и државном послу. Старшина дојранског реона, слушалац Војне Академије, Босанац Мехмед Али, бивши директор политичког одсјека Хаки беј. У неколико је извршена организација и у једном дијелу грчких села. Од прије три мјесеца врши се утврђивање на 12 км. од Дојранског Језера у правцу сјеверо-источно око Хамдова и на ниже на овом мјесту су Грци поставили 12 топова, од којих су четири градска. Сазнали смо још неке појединости, али према добивеној наредби од стране војне власти саопштили смо д-ру Назиму и посланику Арифу на знање. Одговор, који ћете послати, упутите шифром посланству, одакле ће централни комитет доставити комитетском изасланику у Струмици. Ово у року од три дана. На овај начин треба се одговор, иначе поштом требаће мјесец дана“. Овјерава вршилац дужности начелник штаба потпуковник В. Требињац.

Петроград, 23. октобра. Нијемци су са свом жестином наставили бомбардовање Ремса. У крају Суена Французи су оборили три њемачка аероплана.

Петроград, 23. октобра. Једна њемачка ескадра отворила је ватру против једне енглеске топовњаче, која је бранила обалу. Једна енглеска ескадра гонила је непријатеља који је, користећи се мраком, побјегао. Једна њемачка крстарица торпедом је бацила у ваздух енглеску подводну лађу бр. 85.

Петроград, 25. октобра. Цар је стигао у Минск, гдје је у Саборној Цркви присуствовао служби. Затим је посјетио болницу, гдје је одликовао више рањеника медаљом св. Ђорђа. Цар је продужио свој пут усред одушевљених узвика: ура!

Софија, 23. окт. Шефови опозиционих странака били су јуче код министра председника Радославова, који им је изложио ситуацију Бугарске у садашњим тренутцима. По свршетку овог састанка шефови странака држали су скуп и последије скупа саопштили штампи, да је према изјави Радославова Бугарска у садашњој ситуацији ријешена да се држи строге и лојалне неутралности.